

У цьому прикладі параметри перформативного дієслова і перших двох актантів – такі ж самі, а третій актант, тобто пропозиція, виражений іменним словосполученням *on your Tuesday night talk*.

На основі аналізу структурних моделей мовленнєвого акту поздоровлення можна зробити висновок, що чим більш етикетного характеру набуває перформативне висловлювання, тим більш можливе опущення актантів (відсутність першого і другого актантів, пропозиції, одночасна відсутність першого, другого і третього актантів).

Проаналізований корпус ілюстративного матеріалу також дозволив виявити найбільш частотні прикметники, які вживаються у поздоровчому мовленнєвому акті і встановити їх кореляцію з валентними ім іменниками (див. таблицю).

Вживання атрибутів у поздоровчому мовленнєвому акті

а) з іменником *congratulations*.

My	sincere (sincerest) hearty (heartiest) warm (warmest)	congratulations	to you on your new appointment etc.
Our	delighted (most delighted) heartfelt		

б) з іменником *wishes*, утвореним від перформативного дієслова *wish*:

With	good, best hearty (heartiest) warm (warmest)	wishes	to you for the New Year for Christmas and the New Year on your birthday etc.
I send you	sincere (sincerest) heartfelt		
Accept (my)	renewed, friendly peaceful		
My (our)			

Результати проведеного дослідження показують, що в поздоровчих висловлюваннях найчастіше вживаються прикметники *happy, good, best*, рідше зустрічаються прикметники *lovely, frank, true*.

Література

1. Богданов В. В. Перформативное предложение и его парадигмы // Прагматические и семантические аспекты синтаксиса. Калинин, 1985. - С. 18-27.
2. Гак В. Г. Сочетаемость // Лингвистический энциклопедический словарь / Под ред. В. Н. Яревой. - М., 1990. - С.483.

О. Панкевич

Категорія способу дії дієслів у метафоричному значенні

Змістом категорії способу дії є діяльність свідомості мовця, що орієнтується на процеси екстралінгвістичної діяльності та на систему дієслова як частину мови з метою її розгортання та відтворення у мовленні. Згідно з відображальною діяльністю свідомості мовця щодо позамовної діяльності, в інваріантному значенні категорії способу дії виділяються варіативно відтворені форми свідомості: конкретно-мисленнєва, абстрактно-мисленнєва та вольова, що відповідає предметному змісту категорій індикатива, кон'юнктива та імператива.

Для німецького дієслова граматичним фоном, на якому визначаються модельні значення його форм, є індикатив. Його іменують нейтральною формою, оскільки повідомлення про дію в індикативі є прямим відображенням дійсності. В реченнях, складовою частиною яких є дієслова у формі індикатива, констатуються реальні факти; у стверджувальних реченнях відображено факт наявності зв'язку двох і більше явищ чи предметів дійсності або їх ознак, а в заперечних реченнях – факт відсутності такого зв'язку.

Як свідчить матеріал дослідження, ситуація, відображена метафоричним дієсловом, в основному виражається індикативом. Речення, які містять метафоричне дієслово в індикативі, розглядаються як такі, що стверджують факт наявності певного зв'язку між предметами та явищами, або як такі, що заперечують цей факт, наприклад:

(1) *Dann kroch ihr Flüstern in mein Ohr ...* (G. Grass);

(2) *Auch die vergangene Nacht hatte keine Abkühlung gebracht* (J. Hoffmann).

Залежність між переносним значенням дієслова та реалізацією кон'юнктива впливає із семантики цієї форми. Відомо, що кон'юнктив слугує для вираження потенційної або нереальної дії, наявність якої є більш чи менш невизначеною. Дія, що не констатується як реальність, не відповідає умовам реалізації метафори. Саме цим пояснюється те, що в досліджуваному матеріалі виявлено мінімальну кількість речень із вживанням метафоричних дієслів у кон'юнктиві. Як правило, це нереальні порівняльні речення:

(3) *“Ja, es ist recht”, sagte sie leise, und es schien ihm, als steige eine leichte Röte in ihren Nacken.* (U. Berger);

(4) *Über eine kurze Auffahrt gelangte man vor die linke Seite des Hauses, an jeder seiner vier Ecken stand eine hohe Pappel, so dicht beim Haus, daß es war, als ob sie es trügen* (E. Canetti).

У порівнянні з гіпотетичним кон'юнктивом, метафоричні дієслова частіше зустрічаються у кон'юнктиві розмовної мови. Ця форма вживання кон'юнктива означає те, що мовець передає чуже висловлювання або судження, правильність якого він не може гарантувати. Зміст судження може розглядатися як невизначений, але можливий, або як недійсний і неможливий, наприклад:

(5) Soll ich Ihnen sagen, was Sie treibt? – Falls Sie sagen wollen, Angst treibe mich, so haben Sie recht (L. Rinsel);

(6) Die Medizinstudenten meinten, Krankheit komme nicht von Gott, sondern entstehe, wenn die Harmonie der vier Elemente Feuer, Wasser, Luft und Erde im Körper des Menschen gestört sei. (J. Hoffmann).

У процесі аналізу більше 2000 речень, до складу яких входить дієслівна метафора, не знайдено жодного прикладу вживання метафоричного дієслова у формі імператива. Імператив як форма спонування наділений особливою ілокутивною роллю на відміну від індикатива. Виражаючи волю мовця, імператив спонукає співбесідника стати виконавцем певної дії. В семантичну структуру цієї форми входить сема "безпосереднє звертання до адресата". В процесі метафоризації виявляється несумісність семи імператива з природою адресата. Виключення особи-адресата рівнозначно виключенню імператива. В результаті заміни форми індикатива формою імператива речення або втрачає зміст, або в такому випадку нейтралізується метафора:

(7) Seine Blicke wandern zwischen Sibylla und der Tür. (H. Schauer). → Wandert zwischen Sibylla und der Tür!

(8) Der Dampf ist raus. An seine Stelle tritt nackte Angst! (O. Bonhoff). → Tritt an seine Stelle!

Імператив у пряму значенні може супроводжуватись вокативом, який визначає лише адресата-особу. В процесі метафоризації допускається вживання імператива з обов'язковим указуванням на персоніфікований адресат. Це явище має місце швидше в ліричній поезії, ніж у прозі, наприклад:

(9) Nun, Sonne, gehe hinab und hinauf!

Ihr Sterne, leuchtet und dunkelt! (J.-W. Goethe).

В цьому випадку відбувається ніби подвійне ствердження персоніфікації – лексико-семантичне, коли неантропоніму приписується антропонімічна ознака, і синтаксичне, коли неживий предмет стає живим співбесідником поета.

У ході аналізу дієслів їх вживання в імперативі з обов'язковою присутністю вокатива не виявлено. Хоча є можливими трансформації деяких індикативних метафоричних речень в імперативні при наявності вокатива. Останні реалізуються тоді, коли автор підкреслює динаміку та інтенсивність думок і почуттів, коли людина знаходиться на апогеї своїх роздумів та емоцій. Вважається допустимою така трансформація:

(10) Sondern mit uns tanzt der Wind singend durch die Welt ... (H. W. Geissler). → Wind, tanze mit uns singend durch die Welt!

Недопустимою є наступна трансформація:

(11) Der Greis hatte den Strohhut weggeworfen. Das dicke, lange Weisshaar tanzte um den Schädel. (F. Werfel). → Das dicke, lange Weisshaar, tanze um den Schädel!

Емоційно-урочисте звертання можливе лише до явищ природи, до певних почуттів, а не до конкретних предметів.

Підсумовуючи вищесказане, слід констатувати, що в процесі метафоризації основна форма категорії способу дії – індикатив – не зазнає змін у категоріальній семантиці. Численна кількість прикладів із творів німецької художньої літератури підтверджує те, що індикатив, образно кажучи, утворює природне середовище існування дієслівної метафори. Це зв'язано із семантикою даної форми, адже індикатив є слабким членом опозиції з найменш маркованими смисловими ознаками і таким чином має найбільший лексичний діапазон і в межах метафоричних дієслів.

Низька питома вага метафоричних дієслів у кон'юнктиві також пояснюється семантикою цієї граматичної форми.

Взаємодія лексичного значення дієслова і категоріального значення його форми зумовлюють неграматичність імператива. Цю форму в парадигмі способу дії втрачають метафоричні дієслова через нейтралізацію сем "особа" та "звертання до адресата". Деякі дієслова в переносному значенні можуть бути вжиті у формі імператива лише при наявності вокатива, семантичний діапазон якого є обмеженим.

Н. Петровська

Статистичний підхід до вивчення одиниць мови в тексті (на матеріалі англійської мови)

Останнім часом математизація охоплює усі сфери людської діяльності, в тому числі й такої суто гуманітарної науки як мовознавство.